

Εγκριμένος από το ΙΕΠ

ΚΕΘΕΑ

ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΠΡΟΛΗΨΗΣ & ΕΓΚΑΙΡΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Με την ευγενική υποστήριξη

ΙΔΡΥΜΑ ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΤΗΣ

Δίκτυο Υπηρεσιών Πρόληψης και
Έγκαιρης Παρέμβασης ΚΕΘΕΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Αχιλλέας Ρούσσος

Κοινωνιολόγος, MSc,
σύμβουλος πρόληψης ICRC
*Αναπληρωτής Υπεύθυνος Δικτύου
Πρόληψης και Έγκαιρης Παρέμβασης
ΚΕΘΕΑ*

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Κωνσταντίνα Υφαντή

MSc, ψυχοπαιδαγωγός-
ψυχοθεραπεύτρια, σύμβουλος
τοξικοεξάρτησης ICRC

Κατερίνα Βασιλογλου

ψυχολόγος, MSc

Ελεονώρα Θλιβίτου

κοινωνική ανθρωπολόγος-
εγκληματολόγος, MA

Πάρης Κάλφας

φιλόλογος, MSc στη Διοίκηση Μονάδων
Υγείας, σύμβουλος πρόληψης ICRC

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΩΝ

Αλέξανδρος Τηνιακός, *εθελοντής*
Τομέας Εκπαίδευσης ΚΕΘΕΑ
Τζίνη Χριστοφίλη

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ-ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Τμήμα Ενημέρωσης ΚΕΘΕΑ
Μαρίνα Δασκαλοπούλου
Κατερίνα Καραβέλη

ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

ΚΕΘΕΑ ΣΧΗΜΑ+ΧΡΩΜΑ
Τ: 2310 797476

Copyright

Δίκτυο Υπηρεσιών Πρόληψης και Έγκαιρης Παρέμβασης ΚΕΘΕΑ
Τσαμαδού 7, 106 83 Αθήνα, e-mail: info@prevention.gr

Ο Οδηγός έχει εγκριθεί από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
(αρ. 7/16-02-17 απόσπασμα του Δ.Σ. του ΙΕΠ)

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση στοιχείων από την παρούσα έκδοση
με την προϋπόθεση αναφοράς της πηγής τους.

Όλα αυτά τα χρόνια είχαμε τη χαρά
να συνεργαστούμε με εκατοντάδες
εκπαιδευτικούς και στελέχη
εκπαίδευσης σε προγράμματα
πρόληψης και αγωγής υγείας στα
σχολεία.

Η πολύτιμη κοινή μας εμπειρία
τροφοδότησε τον Οδηγό
αυτόν. Ιδιαίτερώς θέλουμε να
ευχαριστήσουμε την Κωνσταντίνα
Κατσάρα, διευθύντρια σχολικής
μονάδας, και τους εκπαιδευτικούς
Στέφανο Παρασκευαΐδη, Γιώργο
Τσερπέ και Ελένη Υφαντή, για τις
γόνιμες παρατηρήσεις τους πάνω
στο κείμενο. Η έκδοση οφείλει
πολλά και στην Ιωάννα Κυρίτση που
τη δρομολόγησε την περίοδο κατά
την οποία ήταν επικεφαλής του
Δικτύου Υπηρεσιών Πρόληψης
και Έγκαιρης Παρέμβασης
του ΚΕΘΕΑ.

8 ΠΟΙΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ: ΤΟ ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΕΓΚΑΙΡΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΚΕΘΕΑ

10 Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΑΣΦΑΛΗ ΣΧΟΛΕΙΑ

13 ΑΣΦΑΛΕΣ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΟ ΕΝΙΣΧΥΟΥΝ

13 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

14 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

19 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ: ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΓΙΑ ΕΝΑ ΑΣΦΑΛΕΣ ΣΧΟΛΕΙΟ

23 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΚΑΙ ΚΗΔΕΜΟΝΩΝ: ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΓΙΑ ΕΝΑ ΑΣΦΑΛΕΣ ΣΧΟΛΕΙΟ

25 ΑΣΦΑΛΕΣ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΟ ΑΠΟΔΥΝΑΜΩΝΟΥΝ

28 ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΣΗΜΑΔΙΑ

30 ΠΙΘΑΝΕΣ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

31 ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΑ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΣΗΜΑΔΙΑ

33 ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΑΣΦΑΛΕΣ ΣΧΟΛΕΙΟ

33 Η ΟΜΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

35 ΠΟΤΕ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΑΜΕΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

38 ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΜΙΑΣ ΣΟΒΑΡΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

38 ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΑΠΟΗΧΟ ΜΙΑΣ ΣΟΒΑΡΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

40 ΕΠΙΛΟΓΟΣ

42 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

45 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΟΙΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ

ΤΟ ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΕΓΚΑΙ- ΡΗΣ ΠΑΡΕΜ- ΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΚΕΘΕΑ

Το Δίκτυο Υπηρεσιών Πρόληψης και Έγκαιρης Παρέμβασης του ΚΕΘΕΑ απευθύνεται στον γενικό πληθυσμό, σε άτομα και ομάδες με συμπεριφορές υψηλού κινδύνου και σε επαγγελματίες διαφόρων ειδικοτήτων, στοχεύοντας στην πρόληψη και την έγκαιρη παρέμβαση στον τομέα των εξαρτήσεων. Όλες οι υπηρεσίες του παρέχονται δωρεάν. Το Δίκτυο:

- Σχεδιάζει και εφαρμόζει προγράμματα αγωγής υγείας και πρόληψης για μαθητές, γονείς/κηδεμόνες και εκπαιδευτικούς σε σχολικές κοινότητες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κατάλληλα σχεδιασμένες παρεμβάσεις πραγματοποιούνται και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Εκπαιδεύει θεωρητικά και βιωματικά στελέχη του Υπουργείου Παιδείας, όπως τους υπευθύνους Αγωγής Υγείας, τους

υπευθύνους των Συμβουλευτικών Σταθμών Νέων, Διευθυντές σχολικών μονάδων και εκπαιδευτικούς.

- Έχει δημιουργήσει εγκεκριμένα εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται εδώ και χρόνια από τους έλληνες εκπαιδευτικούς ως εργαλεία αγωγής υγείας και πρόληψης στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
- Έχει συνάψει σύμφωνο συνεργασίας με το Υπουργείο Παιδείας με στόχο την πρόληψη και αντιμετώπιση του εκφοβισμού και της βίας μεταξύ των μαθητών στο σχολείο.
- Με ειδικά μακροχρόνια προγράμματα πρόληψης-έγκαιρης παρέμβασης και παροχή συμβουλευτικής, στηρίζει φορείς εκπαίδευσης, παιδικής προστασίας, κοινωνικής φροντίδας και δικαιοσύνης, όπως τον ΟΑΕΔ, τους Επιμελητές Ανηλίκων, τις Στέγες Νέων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ορφανοτροφεία κ.ά.
- Προφέρει ενισχυτική διδασκαλία και στήριξη σε παιδιά και νέους με συμπεριφορά υψηλού κινδύνου, με στόχο την παραμονή τους στην εκπαίδευση και την ομαλή εκπαιδευτική

και κοινωνική τους εξέλιξη. Διαθέτει Μεταβατικό Σχολείο για εφήβους και νεαρούς ενήλικες που συμμετέχουν σε θεραπευτικά προγράμματα.

- Προσφέρει ολοκληρωμένα προγράμματα συμβουλευτικής και θεραπείας σε εφήβους και νεαρούς ενήλικες που κάνουν περιστασιακή χρήση ψυχοτρόπων ουσιών ή κατάχρηση του διαδικτύου.

Στόχοι των παρεμβάσεων του Δικτύου για παιδιά και νέους είναι να ενημερωθούν γύρω από τις συνέπειες της χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών και τις εξαρτητικές μορφές συμπεριφοράς, και, κυρίως, να εκπαιδευτούν σε προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες που ενισχύουν την ψυχική ανθεκτικότητα.

Το Δίκτυο Πρόληψης και Έγκαιρης Παρέμβασης ανήκει στο ΚΕΘΕΑ. Το ΚΕΘΕΑ είναι ένας από τους εγκεκριμένους κατά τον νόμο φορείς αντιμετώπισης των εξαρτήσεων (πρόληψη, θεραπεία, εκπαίδευση επαγγελματιών, έρευνα) και σύμβουλος οργανισμός του ΟΗΕ σε θέματα ναρκωτικών.

Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΑΣΦΑΛΗ ΣΧΟΛΕΙΑ

Η ανάγκη για ασφαλή σχολεία αναδύεται όλο και πιο επιτακτικά τα τελευταία χρόνια και δεν είναι άσχετη με την οικονομική και κοινωνική κρίση που πλήττει τη χώρα μας. Σε αρκετά σχολεία παρατηρείται αύξηση και κλιμάκωση περιστατικών βίας, χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών, παραβατικότητας και υπερβολικής ενασχόλησης με το διαδίκτυο, τα οποία παλαιότερα αποτελούσαν μεμονωμένες περιπτώσεις. Σε ένα περιβάλλον που αλλάζει με γρήγορους ρυθμούς και κάτω από τις σημερινές συνθήκες, οι δυσκολίες και τα προβλήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι γονείς, μαθητές και εκπαιδευτικοί μεγαλώνουν.

Με τον «Οδηγό για ασφαλή σχολεία» το Δίκτυο Υπηρεσιών Πρόληψης και Έγκαιρης Παρέμβασης του ΚΕΘΕΑ προσφέρει στους εκπαιδευτικούς και στις σχολικές κοινότητες ένα πρακτικό εργαλείο που εστιάζεται στην πρόληψη, στο πώς, δηλαδή, μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία ενός ασφαλούς σχολικού περιβάλλοντος. Ένα ασφαλές σχολείο λειτουργεί ως θεσμός πρόληψης της βίας, της παραβατικότητας και της χρήσης ουσιών. Προσφέρει ένα υγιές, προστατευτικό περιβάλλον για τους αυριανούς πολίτες, εντάσσει και δεν απορρίπτει, προωθεί τη μάθηση, καλλιεργεί δεξιότητες, προάγει τις θετικές

σχέσεις μεταξύ των μαθητών και του προσωπικού του, ενθαρρύνει τη γονική συμμετοχή, επιδιώκει τη σύνδεση με την κοινωνία.

Ο Οδηγός αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών που είναι βλαπτικές για το ίδιο το άτομο ή τους γύρω του, όπως η λεκτική και η σωματική βία, η σοβαρή επιθετικότητα, η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών και η παραβατικότητα. Υιοθετεί τη θέση ότι τα φαινόμενα βίας σε ένα σχολικό σύστημα αποτελούν σύμπτωμα δυσλειτουργίας ολόκληρης της σχολικής κοινότητας και συνδέονται με τη βία που υπάρχει στην ευρύτερη κοινωνία. Για τον λόγο αυτόν η αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση κρίσεων στη σχολική κοινότητα προϋποθέτουν τη συμβολή όλων των μελών της, της διεύθυνσης, των εκπαιδευτικών και του διοικητικού προσωπικού, των μαθητών, των γονιών/κηδεμόνων, καθώς και τη συνεργασία με άλλους φορείς και την τοπική κοινότητα. Επιπλέον,

ο Οδηγός αντανακλά την πεποίθηση ότι κάθε κρίση μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για μάθηση και βελτίωση της λειτουργίας και του κλίματος του σχολείου.

Το περιεχόμενο του Οδηγού στηρίζεται στην πολύχρονη πείρα του ΚΕΘΕΑ στον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση καινοτόμων σχολικών προγραμμάτων πρόληψης και έγκαιρης παρέμβασης, στα διεθνή επιστημονικά δεδομένα, καθώς και στην έκδοση «A Guide to Safe Schools»* του Υπουργείου Παιδείας των ΗΠΑ.

Σε καμιά περίπτωση ο Οδηγός δεν αποτελεί πανάκεια και απάντηση σε όλα τα ιδιαίτερα προβλήματα κάθε σχολικού συστήματος. Κάθε σχολείο έχει τα δικά του δυνατά και αδύνατα σημεία. Οι ανάγκες του είναι ιδιαίτερες και χρειάζεται να εξετάζονται ξεχωριστά. Ωστόσο, ο Οδηγός δίνει επαρκείς γενικές κατευθύνσεις για προβληματισμό και ανάληψη δράσης, υποδεικνύει πηγές βοήθειας

* *A Guide to Safe Schools Washington, DC: U.S. Department of Education. August 1998*

στην κοινότητα και ενθαρρύνει την αναζήτηση περαιτέρω εκπαίδευσης πάνω στο θέμα.

Το Δίκτυο Υπηρεσιών Πρόληψης και Έγκαιρης Παρέμβασης του ΚΕΘΕΑ προτείνει η χρήση του Οδηγού να συνοδεύεται από βιωματική εκπαίδευση, παρεχόμενη από εξειδικευμένο φορέα. Μια τέτοιου είδους εκπαίδευση αποτελεί προϋπόθεση, ώστε η αξιοποίηση του Οδηγού να μην εξαντλείται στην αποσπασματική εφαρμογή επιμέρους οδηγίων ή τεχνικών, αλλά να συμβάλλει στην υιοθέτηση αρχών και πλαισίου που θα διαπνέουν τη σχολική κοινότητα στο σύνολό της με μακροπρόθεσμα οφέλη.

Ο Οδηγός απαριθμεί τους παράγοντες που ενισχύουν ή αποδυναμώνουν το κλίμα ασφάλειας μιας σχολικής κοινότητας, εξηγώντας τον ρόλο που μπορούν να παίξουν σε αυτό εκπαιδευτικοί, μαθητές και γονείς/κηδεμόνες. Καταγράφει προειδοποιητικές συμπεριφορές που χρειάζεται να εντοπίζονται εγκαίρως και

το πώς μπορεί μια σχολική κοινότητα να αναλάβει δράση για να τις προλάβει ή να τις αντιμετωπίσει. Παρουσιάζει επίσης τα βήματα που χρειάζεται να ακολουθηθούν με στόχο τη διαμόρφωση στρατηγικής για τη διαχείριση κρίσεων και την αντιμετώπιση συγκεκριμένων περιστατικών, κατά τη διάρκεια ή στον απόηχο μιας κρίσης. Στο τέλος του Οδηγού παρατίθεται ένας κατάλογος με υπηρεσίες άμεσης ανάγκης του Νομού Αττικής που μπορούν να σταθούν αρωγοί στην αντιμετώπιση διαφορετικών περιστατικών, καθώς και βιβλιογραφία για περαιτέρω εμβάθυνση.

Ο «Οδηγός για ασφαλή σχολεία» έχει εγκριθεί από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) και εκδίδεται με την ευγενική υποστήριξη του Ιδρύματος Ιωάννου Φ. Κωστοπούλου.

ΑΣΦΑΛΕΣ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΠΑΡΑΓΟ- ΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΟ ΕΝΙΣΧΥ- ΟΥΝ

Ενα σχολείο προσφέρει ασφάλεια, όταν επιτελεί το έργο του και λειτουργεί προστατευτικά απέναντι στη βία, τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών και την παραβατικότητα. Αυτό σημαίνει όχι μόνο ότι είναι σε θέση να διαχειριστεί με κατάλληλο τρόπο ανάλογα περιστατικά, αλλά, κυρίως, ότι κατορθώνει με τη στρατηγική και τις ενέργειές του να τα αποτρέψει, να λειτουργήσει, δηλαδή, προληπτικά.

Η διεθνής εμπειρία και έρευνα έχουν εντοπίσει μια σειρά από παράγοντες που ενισχύουν το κλίμα ασφάλειας του σχολείου. Από αυτούς άλλοι αφορούν το γενικότερο πλαίσιο λειτουργίας της σχολικής μονάδας και άλλοι σχετίζονται με τη στάση και τη συμπεριφορά των μελών της, εκπαιδευτικών, μαθητών και γονιών/κηδεμόνων.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Η εμπέδωση κλίματος ασφάλειας, η καλλιέργεια ελπίδας για το μέλλον και η ανάπτυξη δεξιοτήτων απαραίτητων για την ομαλή μετάβαση στην ενήλικη ζωή, συνδέονται με σχολεία που διαθέτουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Συνδέουν τα γνωστικά αντικείμενα με τη ζωή και υπηρετούν

με συνέπεια τους μαθησιακούς τους στόχους.

- Καλλιεργούν αξίες ζωής, αποδέχονται τη διαφορετικότητα, υιοθετούν δημοκρατικές διαδικασίες.
- Διαθέτουν σαφείς, ευέλικτους και συμφωνημένους κανόνες, οι οποίοι τηρούνται από όλους.
- Επιδιώκουν την ουσιαστική εμπλοκή των γονιών/κηδεμόνων στη ζωή της σχολικής κοινότητας. Τους προσφέρουν συστηματική ενημέρωση για την πορεία των μαθητών και τις δραστηριότητες του σχολείου, και συνεργάζονται με τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων.
- Αναπτύσσουν δεσμούς με την τοπική κοινωνία και δικτυώνονται με τις υποστηρικτικές της υπηρεσίες, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν πολύτιμες πηγές βοήθειας.
- Προωθούν δημιουργικές δραστηριότητες που συμβάλλουν στη δευτερογενή κοινωνικοποίηση των μαθητών και στο άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία.
- Προσφέρουν προγράμματα πρόληψης, αγωγής υγείας, πολιτι-

στικά και περιβαλλοντικά, τα οποία ενισχύουν τους προστατευτικούς παράγοντες και αντιστρέφουν ή μειώνουν τους παράγοντες κινδύνου για δυσλειτουργικές μορφές συμπεριφοράς.

- Οργανώνουν ενημερωτικές σχολικές καμπάνιες για τα θέματα της βίας και της ασφάλειας.
- Υποστηρίζουν με εξατομικευμένα, εντατικά και εστιασμένα προγράμματα όσους μαθητές το έχουν ανάγκη, δίνοντας έμφαση στα θετικά στοιχεία του καθενός.
- Παρέχουν, στις περιπτώσεις που χρειάζεται, συνεχή ψυχολογική βοήθεια, αξιοποιώντας τον θεσμό της παράλληλης στήριξης, για να διασφαλιστούν τα απαιτούμενα αποτελέσματα.
- Έχουν διαμορφώσει μια απλή και άμεση διαδικασία αναζήτησης βοήθειας, ώστε οι μαθητές να γνωρίζουν ακριβώς σε ποιο πρόσωπο μπορούν να απευθυνθούν και ότι αυτό είναι πάντα διαθέσιμο.
- Προωθούν τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Κάθε εκπαιδευτικός μπορεί να συμβάλλει στην προσπάθεια για

ασφαλές σχολείο, όταν:

- Δημιουργεί παιδαγωγική σχέση η οποία βασίζεται στην εμπιστοσύνη και στοχεύει τόσο στην αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας όσο και στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών. Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώνει κλίμα αμοιβαίου σεβασμού στην τάξη και περνάει το μήνυμα ότι το σχολείο ανήκει στους μαθητές του και αποτελεί ένα φιλόξενο περιβάλλον.
- Υιοθετεί τη θέση ότι όλοι οι μαθητές μπορούν να επιτύχουν στο σχολείο και να έχουν λειτουργική συμπεριφορά. Δεν κάνει διακρίσεις και μεταχειρίζεται όλους τους μαθητές με τον ίδιο σεβασμό.
- Έχει ενεργή παρουσία στον χώρο του σχολείου, είναι διαθέσιμος για τη διαχείριση ιδιαίτερων, σοβαρών ή μη, καταστάσεων και δείχνει ενδιαφέρον για τους μαθητές.
- Προσπαθεί να κατανοεί τις διάφορες μορφές συμπεριφοράς των μαθητών, λαμβάνοντας

υπόψη τόσο το πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτές εκδηλώνονται όσο και το αναπτυξιακό στάδιο στο οποίο βρίσκονται οι μαθητές, ώστε να προσαρμόζει κατάλληλα τις παιδαγωγικές του παρεμβάσεις.

- Λειτουργεί ως θετικό πρότυπο συμπεριφοράς.
- Φροντίζει για την επαγγελματική και προσωπική του εξέλιξη, η οποία αποτελεί παράγοντα προστασίας απέναντι στον κίνδυνο επαγγελματικής εξουθένωσης και έχει θετικές επιπτώσεις στο έργο του και στους μαθητές.
- Δημιουργεί συνθήκες που επιτρέπουν την έκφραση, το μοίρασμα και την επεξεργασία των συναισθημάτων. Η παρακολούθηση σχετικών εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών προγραμμάτων που διενεργούν αρμόδιοι φορείς μπορεί να βοηθήσει αυτή την προσπάθεια.
- Προωθεί την ομαδικότητα στην τάξη και το σχολείο και αξιοποιεί ομαδοσυνεργατικές μεθόδους. Η αξιοποίηση των ομάδων στην εκπαιδευτική δια-

δικασία έχει αποδειχθεί πολλαπλά επωφελής για τη λειτουργία ολόκληρης της σχολικής κοινότητας.

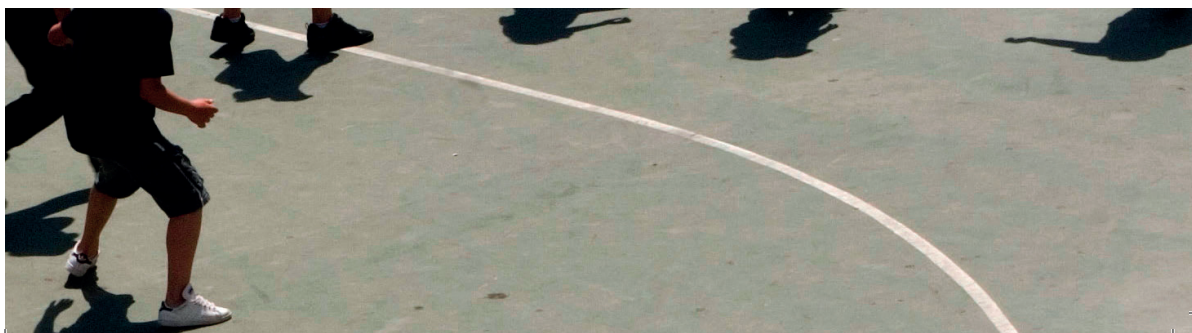
- Προάγει ένα ουσιαστικό σχετίζεσθαι μεταξύ όλων των μελών της σχολικής κοινότητας.
- Εφαρμόζει προγράμματα πρόληψης και αγωγής υγείας. Τα προγράμματα αυτά καλλιεργούν βασικές προσωπικές και διαπροσωπικές δεξιότητες, όπως την αποτελεσματική επικοινωνία, την έκφραση συναισθημάτων, την επίλυση προβλημάτων, την επίλυση συγκρούσεων, τη διαχείριση του θυμού κ.ά. Η εφαρμογή τους συμβάλλει στη δημιουργία θετικού κλίματος τόσο στην τάξη όσο και στην ευρύτερη σχολική κοινότητα. Επιπλέον, έρευνες έχουν δείξει ότι τα προγράμματα αυτά έχουν μακροχρόνια θετικά αποτελέσματα στη μείωση των αποβολών και της παραβατικότητας.
- Στηρίζει τους μαθητές κατά τη μετάβασή τους από τη μια σχολική βαθμίδα στην άλλη.
- Επιδιώκει να συζητούνται ανοι-

χτά τα θέματα ασφάλειας στον Σύλλογο Διδασκόντων, ώστε να διαμορφώνεται κοινή στάση και πολιτική. Η συζήτηση αυτή χρειάζεται να αφορά και την καθιέρωση διαδικασιών μέσα από τις οποίες οι μαθητές θα αισθάνονται ασφαλείς να μοιραστούν τις ανησυχίες τους ή να αναφέρουν περιστατικά.

- Συζητά ανοικτά τα ζητήματα ασφάλειας με τους μαθητές, καθιστώντας σαφείς τους κανόνες και τα όρια. Ενθαρρύνει τους μαθητές να μοιραστούν ανησυχίες ή να αναφέρουν δυσκολίες και περιστατικά, να συνειδητοποιήσουν ότι είναι οι ίδιοι υπεύθυνοι για τις πράξεις τους και ότι η τήρηση των κανόνων και των ορίων επαφίεται σε όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας.
- Επιδιώκει τη συμμετοχή των γονιών/κηδεμόνων στη ζωή του σχολείου. Οι μαθητές των οποίων οι γονείς συμμετέχουν ενεργά στην εξέλιξή τους εντός και εκτός σχολείου παρουσιάζουν μεγαλύτερες πιθανότητες για σχολική επιτυχία και αποχή από αντικοινωνικές μορφές συ-

- μπεριφοράς.
- Μεριμνά για την ανάπτυξη ενός δικτύου επικοινωνίας και συνεργασίας ανάμεσα στην τοπική κοινωνία και τη σχολική κοινότητα.
 - Διενεργεί ενεργητικές εφημερίες.
 - Δηλώνει σαφώς και εμπράκτως την απόλυτη αντίθεσή του στην κατοχή και χρήση αλκοόλ, ψυχοτρόπων ουσιών ή αντικειμένων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από τους μαθητές ως όπλα.
 - Εφόσον χρειαστεί να επιβάλλει κυρώσεις για μια πράξη, φροντίζει αυτές να μην είναι δυσανάλογες και να βοηθούν τους μαθητές να μάθουν από τα λάθη τους και να αναπτύξουν νέες δεξιότητες και εναλλακτικές μορφές συμπεριφοράς.
 - Φροντίζει να πάρει βοήθεια και υποστήριξη από εξειδικευμένους φορείς για την αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων στον χώρο του σχολείου ή για τη στήριξη μαθητών με δυσλειτουργικές μορφές συμπεριφοράς.
 - Εντοπίζει τους παραμελημένους ή κακοποιημένους μαθητές και, σε συνεργασία με τη διεύθυνση του σχολείου, φροντίζει για την υποστήριξη αυτών και των οικογενειών τους από εξειδικευμένους φορείς. Κατά τη διαδικασία αυτή είναι απολύτως αναγκαίο να διασφαλίζεται ο σεβασμός στην ιδιωτική ζωή και το απόρρητο.

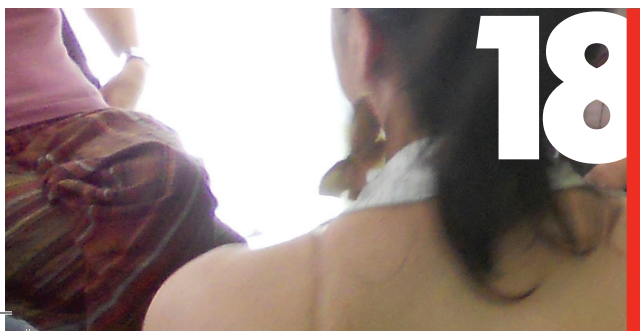
ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Οι ομάδες συμβάλλουν στο χτίσιμο θετικού κλίματος στην τάξη, αφού οι μαθητές γνωρίζονται καλύτερα μεταξύ τους και μαθαίνουν να σχετίζονται. Διευκολύνουν την έκφραση των συναισθημάτων και των διαφορετικών απόψεων με τρόπο ενεργό και συμμετοχικό. Η έκφραση αναγκών και φόβων στο ασφαλές πλαίσιο της ομάδας μειώνει τις πιθανότητες για εκδήλωση επιθετικών συμπεριφορών.

Οι ομάδες συμβάλλουν, επίσης, στην ένταξη των παιδιών στην τάξη και στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης. Οι μαθητές μέσα από τη συμμετοχή τους σε ομάδες ανακαλύπτουν τα κοινά σημεία και τις διαφορές τους, ενώ μαθαίνουν να αποδέχονται τη διαφορετικότητα. Μέσα από τις ομάδες ενισχύονται η αλληλεγγύη και η συνεργατικότητα, μειώνονται ο αθέμιτος ανταγωνισμός και η εχθρικότητα. Οι μαθητές μαθαίνουν να λειτουργούν περισσότερο στο «εμείς» παρά στο «εγώ».

Οι εναλλαγές στη σύνθεση των ομάδων περιορίζουν ενδεχόμενη αντίσταση των μαθητών να σχετιστούν με κάποιους από τους συμμαθητές τους, σπάζοντας τα στερεότυπα. Η δουλειά σε ομάδες ενισχύει την αυτενέργεια των μαθητών και πολλαπλασιάζει την παραγωγή έργου.

Ο εκπαιδευτικός είναι σημαντικό να γνωρίζει πώς να συντονίζει την ομάδα στην τάξη και να λειτουργεί ως καταλύτης κατά τις ομαδικές διεργασίες.

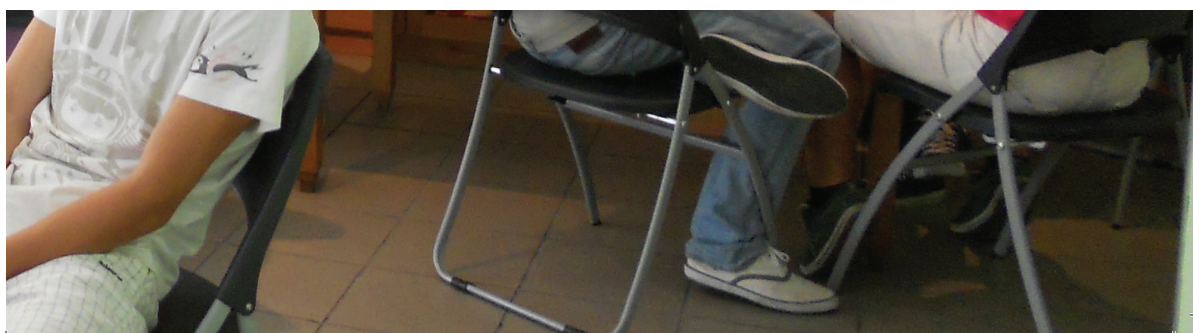
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ: ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΓΙΑ ΈΝΑ ΑΣΦΑΛΕΣ ΣΧΟΛΕΙΟ

Οι μαθητές μπορούν να παίξουν ουσιαστικό ρόλο στη δημιουργία ασφαλούς σχολείου. Είναι σημαντικό οι εκπαιδευτικοί να τους ενθαρρύνουν να μιλούν στους ίδιους και στις οικογένειές τους για τα θέματα που τους απασχολούν σχετικά με την ασφάλεια τη δική τους και των συμμαθητών τους. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν επίσης να τους προσφέρουν πρακτική καθοδήγηση σχετικά με το πώς θα συμβάλουν στην προσπάθεια για ένα ασφαλές σχολείο, ζητώντας από τους μαθητές:

- Να τηρούν τους κανόνες και να σέβονται τις αξίες του σχολείου.
- Να ακούν τους φίλους τους και να μοιράζονται μαζί τους συναισθήματα και σκέψεις.
- Να ενθαρρύνουν τους φίλους τους να αναζητούν βοήθεια από έναν ενήλικα που εμπιστεύονται, όταν αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα και δυσκολίες και βιώνουν έντονα συναισθήματα θυμού,

φόβου, άγχους, στεναχώριας.

- Να μοιραστούν τις ανησυχίες με τους γονείς τους ή έναν έμπιστό τους ενήλικα και να ζητήσουν βοήθεια, εάν ανησυχούν πολύ για κάποιον φίλο τους.
- Να υποστηρίζουν ή να συμμετέχουν σε σχολικές δραστηριότητες και πρωτοβουλίες που καταπολεμούν τη βία, όπως προγράμματα πρόληψης ή ομάδες διαμεσολάβησης ομοτίμων. Να βοηθούν στην οργάνωση δραστηριοτήτων που προωθούν την κατανόηση, την αποδοχή των ατομικών διαφορών και την αναγνώριση των δικαιωμάτων κάθε ανθρώπου.
- Να εφαρμόζουν τις νέες δεξιότητες που αποκτούν μέσα από τη συμμετοχή σε προγράμματα, όπως τα παραπάνω, και σε άλλους χώρους, όπως στο σπίτι, στη γειτονιά και στην κοινότητα.
- Να παίρνουν μέρος στον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση του Σχεδίου Πρόληψης και Αντιμετώπισης (βλ. σελ. 31) στο σχολείο τους. Να

συνεργάζονται με τους εκπαιδευτικούς και το διοικητικό προσωπικό στη διαμόρφωση και αξιοποίηση μιας διαδικασίας η οποία θα επιτρέπει σε όλους να αναφέρουν με ασφάλεια περιστατικά απειλών, εκφοβισμού, κατοχής αντικειμένων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως όπλα, διακίνησης εξαρτησιογόνων ουσιών, βανδαλισμών κ.ά. στον χώρο του σχολείου.

- Να αξιοποιούν τα συμβούλια της τάξης και του σχολείου.
- Να οργανώσουν μια συνέλευση, καλώντας τους εκπαιδευτικούς του σχολείου και άλλους ειδικούς, για να μοιραστούν ιδέες σχετικά με το πώς μπορούν να αντιμετωπιστούν η βία, οι απειλές και ο εκφοβισμός.
- Να μην κοροϊδεύουν και να μην εκφοβίζουν τους συμμαθητές τους.
- Να προσφέρουν υποστήριξη στους μικρότερους συμμαθητές τους. Να λειτουργούν για αυτούς ως πρότυπα και να τους προσφέρουν καθοδήγηση.

- Να εκφράζουν τον θυμό τους, χωρίς να βλάπτουν λεκτικά ή σωματικά τον εαυτό τους και τους άλλους.
- Να αναλαμβάνουν την ευθύνη των πράξεών τους.
- Να αποφεύγουν τα πλήθη όταν ξεσπούν καυγάδες.

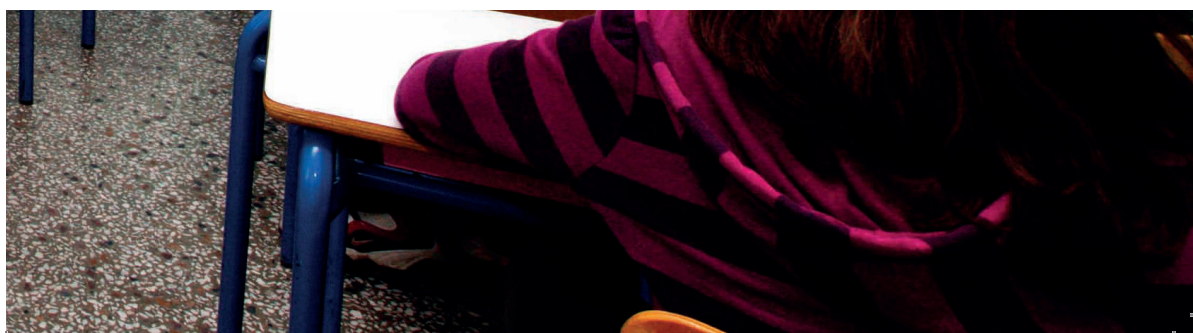
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΘΥΜΟΥ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ

Ο θυμός είναι ένα συναίσθημα όπως όλα τα άλλα. Είναι η διέξοδος που βρίσκουν οι εσωτερικές μας εντάσεις και φανερώνει ζωντάνια και δύναμη. Συχνά αποτελεί μίγμα άλλων συναισθημάτων, όπως ο πόνος, το άγχος κ.ά., και για αυτό είναι έντονος. Όταν η έντασή του είναι χαμηλή, μπορεί ευκολότερα να εξωτερικευτεί με κοινωνικά αποδεκτό τρόπο. Όταν έχει μεγάλη ένταση ή διάρκεια, μπορεί να εκφραστεί με πράξεις ή λέξεις που οδηγούν σε συγκρούσεις, προσβολές, επιθετικότητα, τραυματισμούς ή πληγώνουν συναισθηματικά τους άλλους. Για αυτό χρειάζεται να μάθουμε να αναγνωρίζουμε εγκαίρως τον θυμό μας πριν γίνει ανεξέλεγκτος.

Η διαχείριση του θυμού είναι μια διαδικασία που χρησιμοποιείται με στόχο να εκφράζεται ο θυμός λειτουργικά, χωρίς να γίνεται καταστροφικός για τους άλλους ή για το ίδιο το άτομο. Το πρώτο βήμα είναι η αναγνώριση και η αποδοχή του ως φυσιολογικού συναισθήματος που όλοι νιώθουμε. Τα βήματα μέσα από τα οποία γίνεται η διαχείριση του θυμού και η επίλυση των συγκρούσεων είναι σε αδρές γραμμές τα ακόλουθα:

- Ονοματίζω το συμβάν που προκάλεσε τον θυμό μου.
- Ονοματίζω τα συναισθήματα που μου προκάλεσε το συμβάν.
- Εκφράζω την ανάγκη μου.
- Διατυπώνω την ανάγκη μου ως αίτημα προς τους γύρω μου.

Είναι σημαντικό οι εκπαιδευτικοί να λαμβάνουν κατάλληλη εκπαίδευση στη διαχείριση του θυμού και στην επίλυση συγκρούσεων, ώστε να μπορούν να εφαρμόσουν τα παραπάνω βήματα σε πραγματικές καταστάσεις στο σχολείο.

Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ

Η σχολική διαμεσολάβηση είναι μια διαδικασία μέσα από την οποία οι συγκρούσεις, οι εντάσεις και οι παρενοχλήσεις μεταξύ μαθητών επιδιώκεται να επιλύονται με τρόπο ειρηνικό. Η επίλυση επιτυγχάνεται με τη συνδρομή κατάλληλα εκπαιδευμένων εκπαιδευτικών και μαθητών που ονομάζονται «μεσολαβητές», και βοηθούν ώστε οι εμπλεκόμενοι να ακούσουν με προσοχή και να κατανοήσουν ο ένας τον άλλον. Στόχος της διαδικασίας είναι να καταλήξει σε μια συμφωνία, ώστε να μην επαναληφθεί η επιθετική ή προσβλητική συμπεριφορά στο μέλλον.

Υπεύθυνοι για τη διαδικασία σχολικής διαμεσολάβησης είναι οι εκπαιδευτικοί του σχολείου που έχουν λάβει σχετική βιωματική εκπαίδευση από εξειδικευμένους φορείς ή επαγγελματίες. Στη συνέχεια, αναλαμβάνουν τη διαμεσολάβηση μαθητές που έχουν εκπαιδευτεί ειδικά για αυτόν τον ρόλο. Η ομάδα των μαθητών-μεσολαβητών συναντιέται τακτικά, ανεξαρτήτως του αν υπάρχει νέο περιστατικό που χρειάζεται να διαχειριστεί, για να συζητήσει άλλα θέματα, όπως η πορεία των διαμεσολαβήσεων, η οργάνωση επιμορφώσεων της σχολικής κοινότητας, η εποπτεία κ.λπ.

Η σχολική διαμεσολάβηση ξεκίνησε τη δεκαετία του '90 στις ΗΠΑ και τον Καναδά και εφαρμόζεται εδώ και μερικά χρόνια και στην Ελλάδα. Η δυνατότητα δημιουργίας ομάδων διαμεσολάβησης από μαθητές και εκπαιδευτικούς αναφέρεται σε εγκύκλιο που εκδόθηκε από το Υπουργείο Παιδείας το 2011.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΚΑΙ ΚΗΔΕΜΟΝΩΝ: ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΓΙΑ ΕΝΑ ΑΣΦΑΛΕΣ ΣΧΟΛΕΙΟ

Στην προσπάθεια για ασφαλές σχολείο είναι σημαντικό οι εκπαιδευτικοί να επιδιώκουν τη συστηματική και ουσιαστική επικοινωνία με τους γονείς ή τους κηδεμόνες. Η καλή επικοινωνία προϋποθέτει θετικό και ασφαλές κλίμα, ώστε ο γονιός/κηδεμόνας να νιώθει άνετα να μοιραστεί τις αγωνίες και τις ανησυχίες του για το παιδί του. Οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να είναι σε θέση να κάνουν ενεργητική ακρόαση, με προσοχή, ενδιαφέρον, χωρίς κριτική και προκατάληψη. Στόχος είναι η δημιουργία συμμαχίας, ώστε ο γονιός/κηδεμόνας να αισθανθεί ότι το σχολείο είναι δίπλα του και θα τον βοηθήσει, και όχι απέναντί του.

Όταν οι εκπαιδευτικοί θεωρούν απαραίτητο να θίγουν σημαντικά κατά τη γνώμη τους ζητήματα που αφορούν τη συμπεριφορά του μαθητή στο σχολείο, χρειάζεται να εξασφαλίζεται επαρκής χρόνος και κατάλληλος χώρος, ώστε η συζήτη-

ση με τους γονείς ή κηδεμόνες να είναι ουσιαστική. Η συζήτηση είναι σημαντικό να αρχίζει με την αναγνώριση των θετικών σημείων στη συμπεριφορά και τη σχολική επίδοση του μαθητή και στη συνέχεια να περιστρέφεται γύρω από την πιθανώς δυσλειτουργική συμπεριφορά του. Τα σχόλια των εκπαιδευτικών πρέπει να βασίζονται στην προσεκτική και για ικανό διάστημα παρατήρηση της συμπεριφοράς του μαθητή. Απαραίτητο είναι να διασφαλίζεται το απόρρητο της συζήτησης.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ενισχύσει τον γονιό ή κηδεμόνα στον ρόλο του, ενθαρρύνοντάς τον:

- Να ακούει το παιδί του ενεργητικά.
- Να το εμπλέκει στον καθορισμό των κανόνων συμπεριφοράς στο σπίτι.
- Να το διαβεβαιώνει ότι μπορεί πάντα να αναζητήσει βοήθεια από τον ίδιο ή από κάποιον άλλον ενήλικο που εμπιστεύεται.
- Να συζητάει με το παιδί του για θέματα πολιτικής και ασφάλειας του σχολείου, να του δείχνει ότι υποστηρίζει τους κανό-

νες ασφάλειας που ισχύουν και να του εξηγεί τους λόγους.

- Να συζητάει με το παιδί για τη βία στην τηλεόραση και στην κοινωνία και για τις επιπτώσεις της.
- Να δείχνει στο παιδί του κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους επίλυσης διαφωνιών και συγκρούσεων, όπως η συζήτηση, και να το ενισχύει όταν καταφέρνει να τους εφαρμόσει.
- Να είναι υποστηρικτικός απέναντι στο παιδί και ανοικτός στο να αναζητήσει βοήθεια ή να απευθυνθεί σε εξειδικευμένο φορέα, εφόσον χρειαστεί.
- Να ενισχύει τον σεβασμό και την αποδοχή του παιδιού απέναντι στη διαφορετικότητα, τη

δική του και των άλλων.

- Να συμμετέχει ουσιαστικά στη σχολική ζωή του παιδιού του, διατηρώντας συχνή επικοινωνία με το σχολείο, λαμβάνοντας μέρος σε δραστηριότητες του σχολείου για γονείς και επικοινωνώντας ανοικτά με τους άλλους γονείς.

Η ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΑΚΡΟΑΣΗ

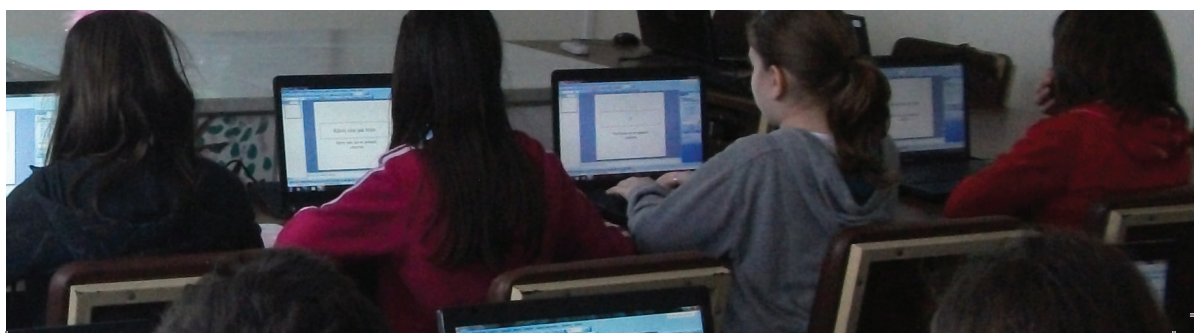
Ο όρος ενεργητική ακρόαση σημαίνει ότι με τη φυσική παρουσία του και μέσω λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας, ο γονιός/κηδεμόνας δίνει το μήνυμα ότι ακούει, παρακολουθεί προσεκτικά και διευκολύνει το παιδί του να μιλήσει ανοικτά και να εκφράσει τα συναισθήματά του και τις σκέψεις του, αποδίδοντάς του αξία και σεβασμό.

ΑΣΦΑΛΕΣ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΠΑΡΑΓΟ- ΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΟ ΑΠΟΔΥ- ΝΑΜΩΝΟΥΝ

Μερικές φορές οι συνθήκες που επικρατούν στο σχολείο, πράξεις - ενίοτε με καλή πρόθεση- παραλείψεις ή διάφορες μορφές συμπεριφοράς, αποδυναμώνουν το κλίμα ασφάλειας και ευνοούν την εκδήλωση επιθετικότητας και την παραβατικότητα. Επιβαρυντικοί παράγοντες μπορεί να είναι τα ακόλουθα:

- Έλλειψη συγκεκριμένου πλαισίου λειτουργίας του σχολείου.
- Αντιφατικά ή συγκεχυμένα μηνύματα σχετικά με τις αξίες, τους κανόνες και τα όρια που υιοθετεί το σχολείο, και τις συνέπειες που επισύρει η παραβίασή τους.
- Επιτρεπτικότητα ή ανοχή απέναντι σε επικίνδυνες μορφές συμπεριφοράς που εκδηλώνονται στον χώρο του σχολείου, είτε από το προσωπικό είτε από τους μαθητές, όπως η άσκηση βίας, η επιθετικότητα, η χρήση απειλών, η χρήση ουσιών, παράνομες συναλλαγές, τα τυχερά παιχνίδια, η ύπαρξη συμμοριών, η κατοχή αντικειμένων που μπορεί να χρησιμοποιηθούν ως όπλα, η ανεξέλεγκτη χρήση του διαδικτύου, το κάπνισμα, οι φήμες για εκβιασμούς, οι απειλές μέσω διαδικτύου κ.ά.

- Πλημμελείς ή ελλείψεις εφημερίες και γενικά μη εμφανής παρουσία των εκπαιδευτικών στον χώρο του σχολείου. Τα πολλά «μάτια» μέσα στο σχολείο περνούν το μήνυμα ότι υπάρχουν όρια και φροντίδα και ότι η ασφάλεια του σχολείου είναι ευθύνη όλων.
- Συσσωρευμένη κόπωση ή σημαντικές προσωπικές δυσκολίες των εκπαιδευτικών καθώς και μη λειτουργικές συμπεριφορές τους.
- Αυταρχική συμπεριφορά και άνιση μεταχείριση μαθητών, από την πλευρά των εκπαιδευτικών είναι πιθανό να δημιουργήσουν εντάσεις και εξιλαστήρια θύματα και να οδηγήσουν σε επιθετικές αντιδράσεις.
- Κακή επικοινωνία και αρνητικό κλίμα στον Σύλλογο Διδασκόντων επηρεάζει αρνητικά τις σχέσεις σε όλα τα επίπεδα του σχολείου. Η συνειδητοποίηση ότι η διεργασία που αναπτύσσεται σε μια ομάδα αντικατοπτρίζει τη δυναμική του ευρύτερου πλαισίου της συνοψίζεται στη φράση του Kurt Lewin (1980): «Η ομάδα μπορεί να θεωρηθεί ως 'βιοψία' του πλαισίου στο οποίο είναι ενταγμένη».
- Μη έγκαιρη παραπομπή μαθητών σε εξειδικευμένους φορείς για τη διάγνωση και αντιμετώπιση δυσλειτουργικών συμπεριφορών, μαθησιακών ή ψυχικών (π.χ. δυσλεξία, Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας, κατάθλιψη κ.ά.). Ενώ η έγκαιρη παρέμβαση συνδέεται με την εμφάνιση θετικών αλλαγών στη συμπεριφορά και στην επίδοση των μαθητών, η παραμέληση μπορεί να οδηγήσει σε κλιμάκωση των αρνητικών συμπεριφορών, όπως σχολική διακοπή, παραβατικότητα, χρήση ουσιών, ψυχιατρικές διαταραχές κ.ά.
- Μη αξιοποίηση θεσμών και δομών του Υπουργείου Παιδείας που μπορούν να προσφέρουν ουσιαστική βοήθεια σε θέματα ασφάλειας, όπως οι Σχολικοί Σύμβουλοι, οι Συμβουλευτικοί Σταθμοί Νέων και τα Γραφεία Αγωγής Υγείας.
- Διαχωρισμός και κατηγοριοποίηση των ατόμων λόγω της διαφορετικότητάς τους και απόδοση αρνητικών στερεοτύπων στους μαθητές: «επιμελής - τε-

- μπέλης», «καλός μαθητής - κακός μαθητής» κ.ά.
- Υποβάθμιση αξιών, όπως η μόρφωση, η προσωπική αξία, η αξιοκρατία, η τιμιότητα. Έμφαση σε μια ζωή που εξιδανικεύει την απόκτηση υλικών αγαθών με οποιαδήποτε μέσα.
 - Απουσία νοηματοδότησης της εκπαιδευτικής εμπειρίας και διαδικασίας, η οποία αφαιρεί τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους μαθητές το ενδιαφέρον και το κίνητρο για το σχολείο. Πιθανόν αυτό να συνδέεται με το ότι οι μαθητές δεν εκπαιδεύονται στο να δίνουν νόημα στα βιώματά τους, πράγμα που ίσως συνεχίσουν να κάνουν και ως ενήλικες.
 - Μη αξιοποίηση του διοικητικού προσωπικού του σχολείου, το οποίο έρχεται καθημερινά σε επαφή με τους μαθητές και θα μπορούσε να προσφέρει πολύτιμη βοήθεια για ένα ασφαλές σχολείο.
 - Σχολική διαρροή μαθητών, συχνά κενά στο πρόγραμμα και κοπάνες, ελλιπής ή μη έγκαιρη ενημέρωση των γονέων και κηδεμόνων για τις απουσίες των μαθητών.
 - Σημαντικές ελλείψεις εκπαιδευτικού, διοικητικού και άλλου προσωπικού.
 - Μεγάλος αριθμός μαθητών ανά τμήμα ή συνολικά στο σχολείο.
 - Κακή κατάσταση των εγκαταστάσεων, όπως έλλειψη καθαριότητας, φροντίδας και σωστής υγιεινής, προβλήματα υλικοτεχνικής υποδομής κ.ά.

ΠΡΟΕΙΔΟ- ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΣΗΜΑΔΙΑ

«Γιατί δεν καταλάβαμε ότι θα συνέβαινε;» Ύστερα από την εκδήλωση ενός περιστατικού βίας, παραβατικότητας ή χρήσης ουσιών στο σχολείο, το ερώτημα αυτό στριφογυρνάει στο μυαλό μας. Όχι τόσο για να καταλογίσουμε ευθύνες, όσο για να κατανοήσουμε τι μπορούμε να κάνουμε, ώστε να μην ξανασυμβεί. Αναρωτιόμαστε μήπως χάσαμε την ευκαιρία να βοηθήσουμε τους μαθητές εγκαίρως και να αποφύγουμε να φτάσουμε ως εδώ.

Η απουσία προστατευτικών παραγόντων, όπως αυτοί που παρουσιάστηκαν στις προηγούμενες σελίδες, μαζί με την ύπαρξη επιβαρυντικών παραγόντων προϋδεάζουν για τις περισσότερες περιπτώσεις χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών, βίας ή παραβατικότητας. Τα σημάδια αυτά, εάν εντοπιστούν εγκαίρως, μας δίνουν την ευκαιρία άμεσης παρέμβασης.

Ωστόσο, τα προειδοποιητικά σημάδια που αφορούν τον μαθητή, αν και αποτελούν ενδείξεις ότι αντιμετωπίζει δυσκολίες και ίσως χρειάζεται βοήθεια, δεν συνεπάγονται από μόνα τους την εκδήλωση βίας, τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών και την παραβατικότητα. Οι ενδείξεις αυτές μπορεί να συνδέονται ή να μην συνδέονται με την ύπαρξη σοβαρής δυσλειτουργίας. Δεν υποδηλώνουν απαραίτητα ότι ένας μαθητής έχει την προδιάθεση για μορφές συμπεριφοράς που μπορεί

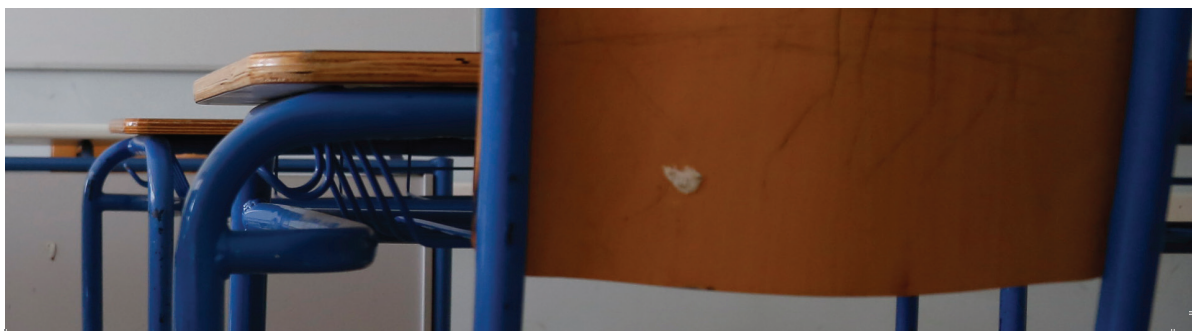
να βλάψουν τον εαυτό του ή τους άλλους.

Η ερμηνεία τους πρέπει να είναι ευρύτερη, να λαμβάνει υπόψη την ένταση και τη διάρκειά τους, καθώς και το οικογενειακό και σχολικό πλαίσιο στο οποίο είναι ενταγμένος ο μαθητής. Είναι σημαντικό, λοιπόν, να αποφεύγουμε να βάζουμε ταμπέλες ή να στιγματίζουμε τους μαθητές, βγάζοντας βιαστικά συμπεράσματα. Μαθητές, για παράδειγμα, που εκδηλώνουν επιθετικές μορφές συμπεριφοράς σε μικρή ηλικία, με κατάλληλη υποστήριξη, μπορούν να τις περιορίσουν σημαντικά και να υιοθετήσουν νέους τρόπους για να σχετίζονται με τους άλλους. Γνωρίζουμε, επίσης, ότι συνήθως οι μαθητές που εκδηλώνουν παραβατικές μορφές συμπεριφοράς νιώθουν στην πραγματικότητα παραμελημένοι και θυματοποιημένοι και ότι μέσα από τη συμπεριφορά τους εκφράζουν την ανάγκη τους για αποδοχή, αγάπη και υποστήριξη.

Οι εκπαιδευτικοί και το υπόλοιπο προσωπικό του σχολείου βρίσκονται «στην πρώτη γραμμή», σε καθημερινή επαφή με τους μαθητές, και διαδραματί-

ζουν πρωτεύοντα ρόλο στον εντοπισμό και την έγκαιρη παραπομπή των μαθητών που έχουν ανάγκη από βοήθεια στις κατάλληλες υπηρεσίες. Έχουν επίσης την ευθύνη να αξιοποιήσουν μέσα από τον ρόλο τους τις πληροφορίες και τις συστάσεις των εξειδικευμένων επαγγελματιών, ώστε να υποστηριχθούν κατάλληλα στο σχολείο οι μαθητές που το έχουν ανάγκη. Στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση δυσλειτουργικών μορφών συμπεριφοράς, η εξειδικευμένη επιμόρφωση μπορεί να βοηθήσει σημαντικά τους εκπαιδευτικούς.

Η εκπαίδευση όλου του προσωπικού του σχολείου από αρμόδιους φορείς, ώστε να μπορεί να αναγνωρίζει τις προειδοποιητικές συμπεριφορές και να ενεργεί κατάλληλα, είναι κρίσιμη για την παροχή άμεσης βοήθειας, αλλά και για να γίνουν πιθανές διορθωτικές κινήσεις που θα λειτουργήσουν προληπτικά για την ασφάλεια του σχολείου. Όταν οι αρχικές ενδείξεις αγνοούνται, τα προβλήματα μπορεί να κλιμακωθούν, και η αντιμετώπισή τους στο μέλλον να είναι πιο δύσκολη.

ΠΙΘΑΝΕΣ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

- Έχουν μειωμένο ενδιαφέρον για κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Εκδηλώνουν κοινωνική απόσυρση, απομονώνονται από παρέες, ομαδικά παιχνίδια και κοινωνικές δραστηριότητες. Φαίνεται να βιώνουν μοναξιά και απόρριψη.
- Νιώθουν έντονο άγχος και ανασφάλεια.
- Έχουν χαμηλή σχολική επίδοση και κίνδυνο να οδηγηθούν σε σχολική αποτυχία. Για τη χαμηλή σχολική επίδοση χρειάζεται να συναξιολογηθούν οι συναισθηματικοί και γνωστικοί ή περιβαλλοντικοί παράγοντες, ώστε να προσδιοριστεί η πραγματική φύση του προβλήματος.
- Παρουσιάζουν σχολική άρνηση και κάνουν πολλές απουσίες.
- Εκφράζουν υπερβολική βία σε γραπτά και ζωγραφίες, η οποία κατευθύνεται σε συγκεκριμένα άτομα (μέλη της οικογένειας, συμμαθητές, άλλους ενήλικες) με επίμονο τρόπο. Για να αποφευχθεί η πιθανότητα παρερμηνείας τέτοιων ενδείξεων, χρειάζεται η συμβουλή εξειδικευμένου επαγγελματία, όπως

σχολικού ψυχολόγου ή σχολικού συμβούλου.

- Εκφράζουν ανεξέλεγκτο θυμό και έντονη οργή για φαινομενικά ασήμαντες αιτίες και ερεθίσματα, με φραστικές επιθέσεις, βρισιές, προσβολές, απειλές, και εκδηλώνουν παρορμητική συμπεριφορά και βία.
- Παρουσιάζουν χρονίζοντα θέματα συμπεριφοράς και πειθαρχίας τόσο στο σχολείο όσο και στο σπίτι, τα οποία μπορεί να υποδηλώνουν ότι οι συναισθηματικές τους ανάγκες δεν βρίσκουν ανταπόκριση.
- Παρουσιάζουν συστηματικά υπνηλία, ιδίως τις πρώτες σχολικές ώρες.
- Εκτός από τα παραπάνω προειδοποιητικά σημάδια, οι μαθητές μπορεί να εμφανίζουν συγχρόνως και άλλες δυσκολίες, όπως μαθησιακές, ή να εκδηλώσουν ψυχοσωματικά συμπτώματα, όπως πονοκεφάλους, πόνους στην κοιλιά, διαταραχές ύπνου, ενούρηση, φοβίες, κατάθλιψη, ακόμα και απόπειρες αυτοκτονίας κ.ά., για τα οποία δεν έχουν λάβει

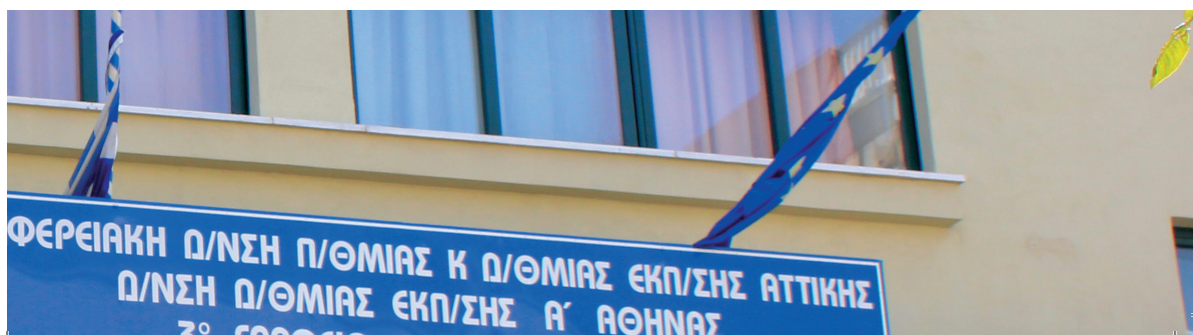
εξειδικευμένη υποστήριξη.

- Έρευνες δείχνουν ότι όσο μικρότερη είναι η ηλικία εμφάνισης των πρώιμων προειδοποιητικών συμπεριφορών τόσο αυξάνει η πιθανότητα για χρήση ουσιών και βίαιη συμπεριφορά στο μέλλον.

ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΑ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΣΗΜΑΔΙΑ

Ένα μόνο προειδοποιητικό σημάδι δεν αποτελεί παράγοντα πρόγνωσης ότι ένας μαθητής θα εκδηλώσει βλαπτικές μορφές συμπεριφοράς. Κάθε μαθητής μπορεί με την κατάλληλη υποστήριξη να διαχειριστεί δυσάρεστα συναισθήματα και δύσκολες εμπειρίες και να τις αξιοποιήσει θετικά για το μέλλον του. Οι ενήλικες χρειάζεται να αντιλαμβάνονται τα προειδοποιητικά σημάδια, ώστε να αντιμετωπίζουν πιθανές δυσλειτουργικές συμπεριφορές, πριν αυτές κλιμακωθούν σε ενέργειες βλαπτικές για το άτομο ή τους γύρω του. Στην προσπάθεια αυτή το σχολείο χρειάζεται:

- Επαναπροσδιορισμό του παι-

σίου λειτουργίας του και τήρησή του από όλη τη σχολική κοινότητα.

- Ειδική εκπαίδευση από αρμόδιο φορέα γύρω από τα θέματα ασφάλειας στο σχολείο, με έμφαση στον εντοπισμό προειδοποιητικών σημάτων και την αντιμετώπισή τους. Συναντήσεις ολόκληρης της σχολικής κοινότητας βοηθούν επίσης στην ευαισθητοποίηση, ανταλλαγή απόψεων και προβληματισμών πάνω στο θέμα.
- Ορισμό συντονιστών εκπαιδευτικών οι οποίοι θα ενθαρρύνουν το προσωπικό του σχολείου να παρατηρεί και να εντοπίζει τα προειδοποιητικά σημεία.
- Δικτύωση του σχολείου με εξειδικευμένους φορείς για την έγκαιρη αξιολόγηση σοβαρών μαθησιακών δυσκολιών και δυσλειτουργικών συμπεριφορών των μαθητών.
- Διαμόρφωση μιας διαδικασίας που θα μπορεί να ακολουθηθούν τόσο το προσωπικό όσο και οι μαθητές για να αναφέρουν ανησυχίες και προβλημα-

τισμούς. Σε κάποια σχολεία το πρώτο πρόσωπο αναφοράς είναι ο Διευθυντής της σχολικής μονάδας, ο οποίος, για σοβαρά θέματα, επικοινωνεί με την οικογένεια του μαθητή, τον Σχολικό Σύμβουλο ή/και με κάποιον εξειδικευμένο επαγγελματία.

- Άμεσα μέτρα για τη διευθέτηση ζητημάτων σχετικών με τη λειτουργία του σχολείου, εφόσον διαπιστωθεί ότι αυτά ευθύνονται για την προβληματική συμπεριφορά του μαθητή ή την επιδεινώνουν.
- Συχνά, είναι δύσκολο για όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας να αποδεχθούν ότι ένας μαθητής χρειάζεται βοήθεια. Η προσεκτική αντιμετώπιση της αντίστασης και της άρνησης του προβλήματος είναι προϋπόθεση, για να διασφαλιστεί η παροχή βοήθειας σε όλους όσοι τη χρειάζονται, μαθητές, γονείς/κηδεμόνες, εκπαιδευτικούς.

ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΑΣΦΑΛΕΣ ΣΧΟΛΕΙΟ

Πολύ σημαντικό βήμα για ένα ασφαλές σχολείο είναι να διαμορφωθεί ένα καταγεγραμμένο Σχέδιο Πρόληψης και Αντιμετώπισης, το οποίο θα περιλαμβάνει περιγραφή των προειδοποιητικών σημαδιών, προτάσεις αποτελεσματικών παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση περιστατικών ή καταστάσεων κρίσης και στρατηγικές πρόληψης. Το σχέδιο χρειάζεται να αντανakλά τις ιδιαίτερες ανάγκες των εκπαιδευτικών, μαθητών και οικογενειών κάθε σχολικής κοινότητας, καθώς και της τοπικής κοινωνίας.

Η ΟΜΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

Αρχικά σχηματίζεται μια Ομάδα Πρόληψης και Αντιμετώπισης, αρμόδια για τη συγκρότηση και εφαρμογή του σχεδίου. Τα μέλη της Ομάδας μπορεί να είναι μόνοι εκπαιδευτικοί του σχολείου, γενικής και ειδικής αγωγής, οι οποίοι συμμετέχουν οικειοθελώς. Οι συναντήσεις της Ομάδας είναι τακτικές. Την Ομάδα συντονίζει ο Διευθυντής του σχολείου, ο οποίος, ως τελικός υπεύθυνος για τη λειτουργία του, χρειάζεται να είναι ενήμερος και να συμφω-

νεί με τις ενέργειες που γίνονται. Έχει, επίσης, την ευθύνη επικοινωνίας με τις υπηρεσίες και τους θεσμούς του Υπουργείου Παιδείας, όπως τον Σχολικό Σύμβουλο, τον Υπεύθυνο του Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων και τον Υπεύθυνο Αγωγής Υγείας.

Η Ομάδα ενημερώνει τους γονείς/κηδεμόνες και τους μαθητές για τη λειτουργία και τους στόχους της, καθώς και για την ανάγκη κατάρτισης του Σχεδίου Πρόληψης και Αντιμετώπισης. Στην ανάπτυξη και εφαρμογή του σχεδίου είναι σημαντικό να συμμετέχει ολόκληρη η σχολική κοινότητα, ενώ στη φάση του σχεδιασμού του μπορεί να ζητηθεί και η συνδρομή ειδικών από τον χώρο της εκπαίδευσης ή την ευρύτερη κοινότητα. Το Σχέδιο Πρόληψης και Αντιμετώπισης πρέπει να έχει τη στήριξη των οικογενειών και του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων και, σαφώς, του Συλλόγου Διδασκόντων. Εκτός από την τελική διαμόρφωση και καταγραφή του Σχεδίου, η Ομάδα φροντίζει επίσης να συμπληρώσει και να

αναρτήσει σε κατάλληλο σημείο τους πίνακες με τις απαραίτητες, σε περίπτωση ανάγκης, πληροφορίες και οδηγίες που υπάρχουν στο παράρτημα του Οδηγού.

Η Ομάδα Πρόληψης και Αντιμετώπισης λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για συμπεριφορές ή γεγονότα πιθανώς απειλητικά για το σχολικό σύστημα, παραβιάσεις των κανόνων ή βίαια περιστατικά. Πολύ συχνά μαθητές που έχουν ανάγκη ή θα ήθελαν να μιλήσουν σε κάποιον σιωπούν, διότι δεν υφίσταται στο σχολείο το πλαίσιο που θα τους επιτρέψει να εκφράσουν τις ανησυχίες τους. Για τον λόγο αυτόν η Ομάδα χρειάζεται να προβλέψει διαδικασίες που διασφαλίζουν την ανοικτή επικοινωνία και την ασφαλή αναφορά ανησυχητικών ή επικίνδυνων συμπεριφορών, με σεβασμό στο απόρρητο και εντός του πλαισίου που ορίζει ο νόμος.

Η Ομάδα δικτυώνεται με φορείς στους οποίους μπορεί να παραπεμφεί περιστατικά μαθητών που χρειάζονται υποστήριξη. Επίσης, προβλέπει κατανομή αρμοδιοτήτων και έναν αποτελεσματικό τρόπο επικοινωνίας μεταξύ των μελών της στην περίπτωση που σημειωθεί κάποιο περιστατικό το οποίο μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ασφάλεια της σχολικής κοινό-

τητας.

Όταν προκύπτουν ζητήματα με τα οποία χρειάζεται να ασχοληθεί η Ομάδα, ο τρόπος παρέμβασης της πρέπει να σχεδιάζεται, αφού διερευνηθεί, αναλυθεί και κατανοηθεί το πλαίσιο και εκτιμηθούν οι ανάγκες. Στη διαδικασία αυτή λαμβάνονται υπόψη ηλικιακοί, οικογενειακοί, πολιτισμικοί και άλλοι παράγοντες.

Τέλος, παράγοντας κλειδί για ένα ασφαλές σχολείο είναι η ενημέρωση και εκπαίδευση τόσο των μελών της Ομάδας όσο και των υπόλοιπων εργαζομένων στον χώρο του σχολείου. Έτσι η Ομάδα συμβάλλει στην πρόληψη, τον έγκαιρο εντοπισμό και τον χειρισμό περιστατικών και καταστάσεων που μπορεί να προκαλέσουν κρίση στο σχολείο.

ΠΟΤΕ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΑΜΕΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Σε αντίθεση με τα προειδοποιητικά σημάδια, τα οποία υπάρχει χρόνος να αντιμετωπιστούν από την Ομάδα Πρόληψης και Αντιμετώπισης, οι εκδηλώσεις βίαιης

ή επικίνδυνης συμπεριφοράς που μπορεί να βλάψουν το ίδιο το άτομο ή τους γύρω του, χρειάζονται άμεση παρέμβαση. Συνήθως οι εκδηλώσεις αυτές γίνονται αντιληπτές από έναν ή περισσότερους εργαζόμενους της σχολικής κοινότητας, καθώς και από την οικογένεια του μαθητή. Άμεση δράση επιτάσσουν οι ακόλουθες μορφές συμπεριφοράς των μαθητών:

- Χρήση αλκοόλ ή άλλων ψυχοτρόπων ουσιών στο σχολείο ή προσέλευση υπό την επήρειά τους, γεγονός που μειώνει τον αυτοέλεγχο και εκθέτει τους μαθητές σε βίαιες και παραβατικές μορφές συμπεριφοράς, είτε ως θύτες είτε ως θύματα.
- Συχνά περιστατικά κλοπών.
- Συμμετοχή των μαθητών σε περιστατικά βίας ως θυτών, θυμάτων ή θεατών.
- Σύσταση και συμμετοχή σε συμμορίες.
- Άσκηση σωματικής βίας προς συμμαθητές, φίλους ή μέλη της οικογένειάς τους.
- Συμμετοχή σε σοβαρά περιστατικά φθοράς ξένης περιου-

σίας, είτε εντός είτε εκτός του σχολείου.

- Ξεσπάσματα έντονης οργής για φαινομενικά ασήμαντες αιτίες.
- Κατοχή αντικειμένων που μπορεί να χρησιμοποιηθούν σε επιθετικές ενέργειες.
- Παράλληλη εμφάνιση αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών ή απειλών αυτοκτονίας.
- Διατύπωση συγκεκριμένων απειλών και σχεδίου για άσκηση σοβαρής βίας, (όχι απλώς κενές και γενικευμένες απειλές που μπορεί να είναι συνήθης αντίδραση θυμού). Αυτό σημαίνει ότι οι εμπλεκόμενοι μαθητές περιγράφουν ένα σχέδιο με αναφορές σε συγκεκριμένο χρόνο, τόπο και τρόπο. Χρειάζεται να ληφθεί υπόψη εάν οι μαθητές έχουν πραγματοποιήσει απειλές στο παρελθόν ή κατέχουν κάποιο αντικείμενο με το οποίο μπορεί να βλάψουν τους άλλους ή απειλούν να το χρησιμοποιήσουν.
- Η έκφραση έντονων προκαταλήψεων, η συμμετοχή σε ομάδες μίσους (hate groups) και

η στοχοποίηση τρίτων λόγω φυλής, εθνικότητας, θρησκείας, γλώσσας, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, εξωτερικής εμφάνισης ή κατάστασης της υγείας, σε συνδυασμό με άλλους επιβαρυντικούς παράγοντες, πρέπει να εκλαμβάνονται ως προειδοποιητικά σημάδια, καθώς μπορεί να οδηγήσουν σε επιθετική συμπεριφορά απέναντι σε αυτούς που θεωρούνται διαφορετικοί.

Σε περιπτώσεις όπως η παραπάνω η μέριμνα για την ασφάλεια του μαθητή αποτελεί προτεραιότητα. Οι γονείς ή οι κηδεμόνες πρέπει να ενημερωθούν αμέσως και να αναζητηθεί το κατάλληλο υποστηρικτικό πλαίσιο για την οικογένεια. Χρειάζεται να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα για την ασφάλεια του ίδιου του μαθητή όπως και ολόκληρης της σχολικής κοινότητας, σύμφωνα με το Σχέδιο Πρόληψης και Αντιμετώπισης.

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΧΡΗΣΗΣ ΟΥΣΙΩΝ

Ένα περιστατικό χρήσης ουσιών μέσα στο σχολείο είναι μια από τις περιπτώσεις που χρειάζονται άμεση παρέμβαση, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει τα παρακάτω βήματα:

- Συλλογή και διασταύρωση πληροφοριών για την κατάσταση του μαθητή που κάνει χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών (συμπεριφορά, επίδοση στα μαθήματα, σχέσεις με τους άλλους).
- Συνάντηση και υποστηρικτική συζήτηση με τον μαθητή. Για τη συνάντηση πρέπει να επιλεγεί άτομο που έχει καλή σχέση μαζί του και μπορεί να του εμπνεύσει εμπιστοσύνη. Οι χρήστες ουσιών πολύ συχνά προβάλλουν διάφορες δικαιολογίες ή αρνούνται την κατάστασή τους. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης με τον μαθητή είναι σημαντικό να το θυμόμαστε αυτό και να διατηρούμε επιφυλάξεις για τυχόν δικαιολογίες που επικαλείται.
- Ενημέρωση του άμεσου περιβάλλοντός του, γονείς/κηδεμόνες, για την κατάσταση, καθώς και για τις πηγές βοήθειας στις οποίες μπορούν να απευθυνθούν. Παροχή έντυπου υλικού των εγκεκριμένων προγραμμάτων αντιμετώπισης της εξάρτησης.
- Εφόσον χρειαστεί, υπενθύμιση στον μαθητή και στους οικείους του των πηγών βοήθειας ύστερα από κάποιο χρονικό διάστημα.
- Παρακολούθηση της πορείας του μαθητή.

Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι η διακοπή της χρήσης απαιτεί την υποστήριξη ειδικών. Χρήσιμα τηλέφωνα καταγράφονται στο παράρτημα του Οδηγού.

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΜΙΑΣ ΣΟΒΑΡΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Εκτός από μεμονωμένα περιστατικά βίας, χρήσης ουσιών ή παραβατικότητας, η Ομάδα Πρόληψης και Αντιμετώπισης χρειάζεται να είναι προετοιμασμένη, για να αντιμετωπίσει και καταστάσεις κρίσης κατά τις οποίες απειλείται η ασφάλεια ολόκληρου του σχολείου, όπως για παράδειγμα βανδαλισμούς, επιθέσεις που καταλήγουν σε τραυματισμούς αλλά και φυσικές καταστροφές. Στην περίπτωση αυτή χρειάζεται να ακολουθηθούν τα παρακάτω βήματα:

- Σύγκληση της Ομάδας Πρόληψης και Αντιμετώπισης.
- Αξιολόγηση της κατάστασης, θεμάτων ζωής και ασφάλειας και των διαθέσιμων πηγών βοήθειας.
- Ενεργοποίηση του τρόπου επικοινωνίας που έχει προβλεφθεί για καταστάσεις όπως αυτή.
- Καθορισμός του ρόλου και των αρμοδιοτήτων κάθε μέλους της ομάδας με ακριβή σχεδιασμό των βημάτων που θα ακολουθηθούν στη διάρκεια της κρίσης.
- Αναζήτηση άμεσης υποστήριξης από υπηρεσίες και φορείς

της κοινότητας.

- Μέρηνα για την ασφάλεια των χώρων, εφόσον χρειάζεται. Διαδικασίες εκκένωσης για την προστασία των μαθητών και του προσωπικού. Ορισμός ασφαλών περιοχών συγκέντρωσης.
- Παροχή άμεσης ιατρικής βοήθειας, εφόσον χρειάζεται.
- Ρύθμιση του κουδουνιού. Σε έκτακτες περιπτώσεις το κουδούνι πρέπει να χτυπάει με συγκεκριμένο τρόπο, τον οποίο μαθητές και εργαζόμενοι του σχολείου χρειάζεται να έχουν εκπαιδευτεί να αναγνωρίζουν.
- Σαφής ενημέρωση όλου του προσωπικού για την κατάσταση, ώστε να αποφευχθεί η παραπληροφόρηση.
- Εφαρμογή των βημάτων που περιγράφονται στη συνέχεια και αφορούν τον απόηχο της κρίσης.

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΑΠΟΗΧΟ ΜΙΑΣ ΣΟΒΑΡΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Μια σοβαρή κρίση σε ένα σχολικό σύστημα ενδέχεται να επηρεάσει μακροπρόθεσμα την ψυχολογική κατάσταση μαθητών, εκπαιδευτικών και γονιών/κηδεμόνων. Τα μέλη της Ομάδας Πρόληψης και Αντιμετώπισης θα πρέπει να είναι σε θέση να κατανοούν και να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τις αντιδράσεις στο

στρες. Θα πρέπει επίσης να μπορούν να αντιλαμβάνονται ότι διαφορετικά άτομα μπορεί να αντιδράσουν με διαφορετικό τρόπο μπροστά στους βανδαλισμούς, τη βία ή την απώλεια. Επίσης, είναι σημαντικό να λαμβάνουν υπόψη τους αναπτυξιακούς παράγοντες, τα θρησκευτικά πιστεύω και τις πολιτισμικές αξίες των εμπλεκόμενων. Οι επαγγελματίες τόσο μέσα στον χώρο του σχολείου όσο και στην κοινότητα χρειάζεται να υποστηρίξουν τα μέλη της σχολικής κοινότητας που βρίσκονται σε κατάσταση στρες, προσφέροντας:

- Βοήθεια στους γονείς/κηδεμόνες, ώστε να κατανοήσουν τις αντιδράσεις των μαθητών μετά το περιστατικό. Κάποια από τα συνηθισμένα συμπτώματα των μαθητών ύστερα από μια κρίση μπορεί να είναι υπερβολικοί και αβάσιμοι φόβοι για το μέλλον, προβλήματα στον ύπνο, θέματα υγείας ή δυσκολίες συγκέντρωσης.
- Στήριξη στους εκπαιδευτικούς και στο υπόλοιπο προσωπικό, ώστε να κατανοήσουν και να διαχειριστούν και οι ίδιοι τις αντιδράσεις που τους προκάλεσε η κρίση. Η ενημέρωση και η υποστήριξη σε στρεσογόνες καταστάσεις είναι το ίδιο σημαντική για τους ενήλικους και τους μαθητές.
- Βραχύχρονη ή μακρόχρονη συμβουλευτική υποστήριξη στους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, προκειμένου να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες.
- Κατάλληλη βοήθεια σε όλους όσοι εμπλέχτηκαν σε περιστατικά βίας, χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών και παραβατικότητας. Είναι σημαντικό οι μαθητές που εμπλέκονται σε τέτοιου είδους περιστατικά και να παραμένουν στο σχολείο και να δέχονται εξειδικευμένη υποστήριξη.
- Στήριξη στους μαθητές και στους εκπαιδευτικούς, όταν υποδέχονται έναν μαθητή που έχει αποβληθεί ή για τον οποίον έχει αποφασιστεί αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος.
- Συνεχής εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στην επίλυση συγκρούσεων, ώστε να αποσοβηθούν ανάλογες κρίσεις στο μέλλον.
- Ενθάρρυνση για αξιοποίηση εξωτερικών υποστηρικτικών φορέων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι πληροφορίες και το υλικό που συγκεντρώνονται στις προηγούμενες σελίδες του Οδηγού επιχειρούν να δείξουν ότι οι σχολικές κοινότητες μπορούν να υποστηριχτούν, ώστε να προλάβουν ή να αντιμετωπίσουν περιστατικά και καταστάσεις κρίσης απειλητικές για την ασφάλειά τους, κυρίως με τους ακόλουθους τρόπους:

- Με πολιτική και στρατηγική για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας, οι οποίες διαμορφώνονται και εφαρμόζονται με τη συμμετοχή ολόκληρης της σχολικής κοινότητας.
- Με εκπαίδευση του εκπαιδευτικού και διοικητικού προσωπικού τους στην αναγνώριση των πρώιμων προειδοποιητικών συμπεριφορών και στη διαχείριση περιστατικών.
- Με διαμόρφωση διαδικασιών που ενθαρρύνουν το προσωπικό, τους μαθητές και τους γονείς ή κηδεμόνες να εκφράζουν και να μοιράζονται τους προβληματισμούς, τις ανησυχίες, τα όνειρα και τους στόχους τους.
- Με εξειδικευμένη και επαρκή εξωτερική υποστήριξη από φορείς της ευρύτερης κοινότητας, όταν αυτό χρειάζεται.

Η καλλιέργεια ψυχοκοινωνικών δεξιοτήτων και αξιών στο σχολείο προλαμβάνει συμπεριφο-

ρές, όπως η βία, η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών και η παραβατικότητα. Η σχολική ασφάλεια είναι υπόθεση όλων των μελών της σχολικής κοινότητας, καθώς και των επαγγελματιών πρόληψης που εφαρμόζουν προγράμματα στα σχολεία.

Ενδυναμώνοντας την πρόληψη, προσφέροντας βοήθεια για την αντιμετώπιση θεμάτων που αναδύονται στη σχολική κοινότητα, αλλά, κυρίως, προάγοντας ένα ουσιαστικό «σχετίζεσθαι» μεταξύ των μελών της, είμαστε στη σωστή κατεύθυνση για ένα ασφαλές σχολείο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Οι τέσσερις πίνακες που ακολουθούν πρέπει να είναι αναρτημένοι στο σχολείο και άμεσα προσβάσιμοι από την Ομάδα Πρόληψης και Αντιμετώπισης της κρίσης.

ΒΗΜΑΤΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΡΙΣΗΣ

- Σύγκληση της Ομάδας Πρόληψης και Αντιμετώπισης.
- Αξιολόγηση της κατάστασης και θεμάτων ζωής και ασφάλειας, με προτεραιότητα την παροχή ιατρικής βοήθειας, εφόσον χρειάζεται.
- Ενεργοποίηση του προβλεπόμενου τρόπου επικοινωνίας σε καταστάσεις κρίσης.
- Καθορισμός ρόλων και αρμοδιοτήτων των μελών της Ομάδας Πρόληψης και Αντιμετώπισης.
- Επικοινωνία με αρμόδιους φορείς.
- Μέριμνα για την ασφάλεια των χώρων.
- Εφαρμογή των προβλεπόμενων διαδικασιών για μετά την κρίση.

ΤΗΛΕΦΩΝΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΟΜΑΔΑΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

ΟΝΟΜΑ	ΤΗΛΕΦΩΝΟ
.....	
.....	
.....	
.....	

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΚΤΑΚΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ

ΕΚΑΒ	166
ΑΜΕΣΗ ΔΡΑΣΗ	100
ΠΥΡΟΣΒΕΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ	199
ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΕΩΝ	210 7793777
ΕΦΗΜΕΡΕΥΟΝΤΑ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑ & ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ	1434
ΓΡΑΜΜΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ	1018

ΦΟΡΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	210 8827993 - 210 8839029
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	210 8701300
ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	800.11.32.000
ΠΑΙΔΟΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ ΝΟΣ/ΜΕΙΟΥ ΠΑΙΔΩΝ «Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ»	213 2013298
ΜΟΝΑΔΑ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ (Μ.Ε.Υ.) ΝΟΣ/ΜΕΙΟΥ ΠΑΙΔΩΝ «ΑΓΛ. ΚΥΡΙΑΚΟΥ»	210 7710824
ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΙΔΟΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΑΘΗΝΑΣ	210 3604919
.....	210 3604972

**ΧΡΗΣΙΜΑ ΤΗΛΕΦΩΝΑ ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΕΓΚΑΙΡΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ
ΚΕΘΕΑ**

Κεντρικό τηλέφωνο210 9212304 / 210 9212961

Υπηρεσίες Πρόληψης210 9212304 / 210 9212961

- Τμήμα Πρωτογενούς Πρόληψης στη Σχολική Κοινότητα
- Μονάδα Πρόληψης ΙΚΑΡΟΣ
- Μονάδα Κοινωνικής Παρέμβασης ΠΗΓΑΣΟΣ

Υπηρεσίες Έγκαιρης Παρέμβασης

- Μονάδα Έγκαιρης Παρέμβασης ΠΛΕΥΣΗ για έφηβους χρήστες
.....210 8218883
- Μονάδα Έγκαιρης Παρέμβασης ΠΛΕΥΣΗ για νεαρούς ενήλικες
χρήστες210 6525220
- Μονάδα Έγκαιρης Παρέμβασης Προβληματικής χρήσης
Διαδικτύου210 9212304

Μεταβατικό Σχολείο210 8847520

Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις υπηρεσίες για εκπαιδευτικούς και επαγγελματίες στην ψυχική υγεία: www.prevention.gr

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Αρτινοπούλου, Β. (2001). *Βία στο σχολείο. Έρευνες και πολιτικές στην Ευρώπη*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Αρτινοπούλου, Β. (2010), *Η σχολική διαμεσολήθηση. Εκπαιδεύοντας τους μαθητές στη διαχείριση της βίας και του εκφοβισμού*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βασιλείου, Β. & Γ. (1974). *Πολιτισμικές παραληλαγές στη διεργασία ομάδας. Σειρά Επικοινωνιών ΑΚΜΑ*. Αθήνα: Αθηναϊκό Κέντρο Μελέτης του Ανθρώπου. Ελληνική απόδοση του: Vassiliou, V. & G. (1974). Variations of the Grouping Process Across Cultures. International Journal of Group Psychotherapy, 24 (1).
- Βουϊδάσκης, Κ. Β. (1987). *Η επιθετικότητα σαν κοινωνικό πρόβλημα στην οικογένεια και στο σχολείο*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη
- Γκούβρα, Μ., Κυρίδης, Α. & Μαυρικάκη, Ε. (2005). *Αγωγή Υγείας και Σχολείο. Παιδαγωγική και Βιολογική Προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω-ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ.
- Winnicott, D.W. (1995). *Συζητήσεις με τους γονείς*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Jaques, D. (2003). *Μάθηση σε Ομάδες*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Ιατρίδης, Δ. (1990) *Σχεδιασμός Κοινωνικής Πολιτικής- Θεωρία και πράξη του Κοινωνικού Σχεδιασμού*, Gutenberg, Αθήνα.
- Ματσαγγούρας, Η. (2006) *Η διαθεματικότητα στη σχολική ζωή*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Moon, A. (1998). *Πρόληψη της κακοποίησης και προαγωγή της προστασίας του παιδιού*. Δεξιότητες για παιδιά Δημοτικού. ΚΕΘΕΑ - TACADE, 10-14.
- Ναυρίδης, Κη. (2005) *Ψυχολογία των Ομάδων*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Ντάβου, Μπ. (1991). *Υλικό και μέθοδοι της αγωγής υγείας: ψυχοκοινωνικοί και εκπαιδευτικοί παράγοντες*. Ψυχολογικά Θέματα, 4, (4), 339 – 351.

- Douglas, T. (1997) *Η Επιβίωση στις Ομάδες. Βασικές αρχές της συμμετοχής σε ομάδες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Olweus, D. (2009). *Εκφοβισμός και βία στο σχολείο*. Αθήνα: Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.
- Πολέμη - Τοδούλου, Μ. (2005). *Μεθοδολογία Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Η Αξιοποίηση της Ομάδας στην Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Χιόνη, Μ. (2011). *Αγωγή Υγείας στο Σχολικό Περιβάλλον. Παρέμβαση για την πρόληψη του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού (bullying)*". Αθήνα: 2011.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **A Guide to Safe Schools**, Washington, DC: U.S. Department of Education. August 1998.
- Abbott, R.D., Julie O' Donnell, J.D. Hawkins, K.G. Hill, R. Kosterman, R.F. Catalano (1998). **Changing Teaching Practices to Promote Achievement and Bonding to School**, American Journal of Orthopsychiatry, Vol. 68, No 4, pp 542 – 552.
- Amado, G. & Ambrose, A. (2001). **The Transitional Approach to Change**. London: Karnac Books.
- Baron, R. S., Kerr N.L. & Miller, N. (1993). **Group Process, Group Decision, Group Action**. Buckingham, UK: Open University Press.
- Douglas, T., (1991). **A Handbook of Common Groupwork Problems**. UK: TAVISTOCK / ROUTLEDGE.
- Farris- Kurtz, L., (1997) **Self Help and Support Groups. A Handbook for Practitioners**. USA: Sage Publication.
- Glassman, U., & Kates L., (1990) **Group Work. A Humanistic Approach, Sage Publications, USA**.
- Kreeger, L., (1994). **The Large Group- Dynamics and Therapy**. London: Maresfield Library-Karnac Books.
- Mayer, J., E., (2007). **Creating a Safe and Welcoming School**. International Academy of Education, International Bureau of Education – IBE UNESCO, International Practices Series, No 16.
- Perry, C., L. & Kelder, S., H. (1992). **Models of effective prevention**. Journal of Adolescent Health, 13, 355-363.
- Robson, M., (1993). **Problem Solving in Groups**. UK: Gower.
- West, A., M., (1997). **Developing Creativity in Organizations**. UK: The British Psychological Society.
- Williams, A., (1991). **Forbidden Agendas. Strategic Action in Groups**. UK: TAVISTOCK/ROUTLEDGE.

“

***Ο καθένας που νοιάζεται για τα παιδιά
νοιάζεται για τον τερματισμό της βίας.
Η σχολική ασφάλεια είναι υπόθεση
όλων των μελών της σχολικής
κοινότητας και όλοι χρειάζεται να
δεσμευτούν για την ενίσχυσή της.***

”

ΚΕΘΕΑ

ΔΙΚΤΥΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΠΡΟΛΗΨΗΣ & ΕΓΚΑΙΡΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ